

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaal- ja haridusteaduskond

Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut

Kaie Lomp

MEHE VÄLISRIIKI TÖÖLE SIIRDUMISE MÕJU
PEREKONNAELULE PEREEMA VAATENURGAST

Bakalaureusetöö

Juhendajad: MSW Reeli Sirotkina
MSW Kairi Kasearu

Juhendajate allkirjad:

Tartu
2012

ABSTRACT

How does it influence the family life if the husband starts to work abroad, seen from the point of view of the wife? The author of the work is Kaie Lomp.

The aim of the present bachelor thesis is to find out how do women sense and interpret their family life and their ability to adopt the changes, when their husbands work abroad. As a researcher, I was interested in interfamily processes in two cases: when the man is abroad at work and when the man is with his family.

The work consists of three chapters. The first one gives an overview about the used literature. In the second chapter methodology the general framework of the empirical study is created. In the third chapter analysis and discussion the data collected during interviews are analysed and linked to the theoretical part. The interview plan is presented in appendixes.

Qualitative research method was used for carrying out the research as it enabled to get a complete overview about the research participants and the events; the opinions of persons were preferred to the numeral measurements. In the period of 29.02.-21.03.2012, the author carried out four individual interviews with mothers of a family, who live with their children in Estonia and whose men work abroad. I chose a partly structured interview as the structural interview type. It means that there is a general interview plan but during the interviews I followed the research questions in order to reach the set goal.

During the research I was looking for answers to the following questions:

1. How do mothers of a family understand their men's going abroad?
2. What role has the man/ the father in the family?
3. How are the relationships to the close ones?
4. What are the actual possibilities and needs of the family in everyday life?

The research results showed that the reasons for going abroad are different in different families. For mothers of a family there are both positive and negative sides about their men being abroad. Men's role in the family is important for both children and functioning of the family. The possibilities and the needs of a families result from the fact that the families have

a supportive network and material resources for everyday life. The supporting network primarily offers moral support to the families. The families contribute themselves to the values created with their work in order to have enough material resources for living. It does not matter whether there are two or one person(s) working in the family.

Keywords: incomplete labor migration, working abroad, man's role in a family, possibilities and needs of a family, supportive network.

SISUKORD

ABSTRACT	2
SISUKORD	4
SISSEJUHATUS	5
1. KIRJANDUSE ÜLEVAADE	7
1.1 Välismaale tööleasumine ja selle põhjused	7
1.2 Välismaal töötamise mõju perekonnale.....	10
1.3 Sugulussidemetel põhinevad võrgustikud	13
1.4 Mehe osatähtsus perekonnas.....	14
1.5 Probleemi sõnastamine ja uurimuse eesmärk	16
2. METOODIKA	18
2.1 Kvalitatiivne uurimuse meetod.....	18
2.2 Andmekogumismeetod ja -protseduur	19
2.3 Intervjueeritavate profiil	20
2.4 Uurimuse eetiline aspekt	21
2.5 Kodeerimine ja analüüs	21
3. ANALÜÜS JA ARUTELU	22
3.1 Mehe välismaal tööleasumise põhjused ja alternatiivid	22
3.2 Perekonna kohanemine mehe välismaal töötamisega	24
3.3 Negatiivsed ja positiivsed aspektid mehe välismaal töötamisel	26
3.4 Mehe/isa kohalolu perekonna keskel	29
3.5 Perekonna vajadused ja võimalused.....	31
KOKKUVÕTE	34
KASUTATUD KIRJANDUS	36
LISA.....	39
Intervjuu kava	39

SISSEJUHATUS

Ühiskonnas toimuvad muutused on paratamatud ning mõjutavad paljusid inimesi. Olenemata sellest, kas me tahame või ei, muutub maailm meie ümber ja meie koos sellega. Sotsiaalteadlased ja poliitikakujundajad keskendunud enamasti perekonna struktuuri ja perevormide muutumist käsitlevatele küsimustele. Tunduvalt vähem on tähelepanu pööratud perekonnasisestele protsessidele, mis toimuvad perekonnas sees kaasnevate uute stressiolukordadega tulenevalt sotsiaalsetest, kultuurilistest ja majanduslikest muutustest ühiskonnas (Kasearu 2009).

Läbi ajaloo on inimesed läinud parema elustandardi pärast teistesse riikidesse elama ning tööle. See on tänapäeval üsna sagedane nähtus, sest piirid on avatud ja liikumine teistesse riikidesse vaba. Välismaale lahkutakse teadmisega, et mujal on paremad võimalused kui on seda koduriigis. Välismaale töölemineku otsus on märksa suurema mõjuga, kui lihtsalt töökoha vahetus Eesti piires. Muutub kultuuriline ja keeleline keskkond, samuti võib nõrgeneda senine sotsiaalne võrgustik (Krusell 2009).

Lapse sotsiaalseks võrgustikuks on algul tema vanemad, õed, vennad, kellega luuakse esmane emotsionaalne side, mis on lapse arenguks olulise tähtsusega. Fraley (1999, viidatud Malinauskas 2006 kaudu) on öelnud, et lapse täielikuks arenguks vajab laps mõlemaid vanemaid ning nende armastust ja hoolitsust. Kui laps ei saa luua vanemaga emotsionaalset sidet või juhul, kui see varakult katkeb, ei suuda ta seda luua ka noore täiskasvanuna (Ivari 2010). Sotsiaalne võrgustik võib, kas tugevneda või nõrgeneda. Ühe vanema siirdumisel välismaale, toob see kaasa muutuse kogu perekonnas. Kui kõik perekonna liikmed saavad üksteisega hästi läbi ja luuakse tugev side pereliikmete vahel, on muutusele üleminek sujuvam. Välismaale siirdumisel muutub olukord keeruliseks siis, kui perel on suuri probleeme juba varasemalt koduses õhkkonnas.

Veidemann (2010) toob esile, et nii väljarändekavatsusega inimeste kui ka varem välismaal töötanud inimeste ütlustest selgub, et välismaale tööleasumise peamised põhjused on Eesti väikesed palgad ja suur tööpuudus. Vähem olulised põhjused on maailma avastamine, enese arendamine, silmaringi avardamine ja uued kogemused. Kui silmaringi avardamine ja kogemuste hankimine on iseloomulik just noortele, siis kõrgeima palga otsinguil on pigem täistööealised (35–44-aastased) (Veidemann 2010).

Oma uurimises keskendun eelkõige naistele, kellel on laps(ed) ja kelle mees töötab välismaal. Läbivalt oma töös kasutatud sõna „pereema“, kuna see võimaldab kõige täpsemalt piiritleda naist, kellel on lapsed.

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk on selgitada välja, millisena tajuvad ja kuidas tõlgendavad oma perekonnaelu ja kohanemist muutustega naised, kelle mees töötab välismaal.

Esimene peatükk toob välja kirjanduse ülevaates välismaale tööleasumise ja selle põhjused, välismaal töötamise mõjust perekonnale, sugulussidemetel põhinevatest võrgustikest, mehe osatähtsusest perekonnas. Kirjanduse ülevaade lõpeb viimase peatükiga probleemi sõnastamine ja uurimuse eesmärk, kus põhjendan ära bakalaureusetöö teema valiku.

Töö teises peatükis metoodika luuakse empiirilise uurimuse üldine raamistik. Metoodika peatükk annab ülevaate kvalitatiivse uurimuse meetodist, andmekogumismeetodist ja - protseduurist, intervjuueeritavate profiilist, uurimuse eetilisest aspektist, kodeerimisest ja analüüsist.

Kolmas peatükk on pühendatud andmete analüüsimisele ja arutelule. Kvalitatiivse meetodi alusel on kogutud andmeid, mida intervjuude käigus saadi. Analüüsi ja arutelu peatükis on käsitluse all järgnevad teemad: mehe välismaal tööleasumise põhjuseid ja alternatiivid, perekonna kohanemine mehe välismaal töötamisega, negatiivsed ja positiivsed aspektid mehe välismaal töötamisel, mehe/isa kohalolu perekonna keskel, perekonna vajadused ja võimalused.

Neljandas peatükis kokkuvõtte on esitatud lõplikud tulemused, mis võtab kokku teoreetilise ja empiirilise osa, mida antud töös on käsitletud.

Intervjuu kava on välja toodud lisades.

1. KIRJANDUSE ÜLEVAADE

1.1 Välismaale tööleasumine ja selle põhjused

Perekonda peetakse sageli n-ö eravaldkonnaks. Arvatakse, et see, mis toimub kodu nelja seina vahel ei oma ühiskonna seisukohalt olulist tähtsust. Tihti lähtutakse seisukohast, et perekond on n-ö süsteem süsteemis, mis tähendab, et perekond ise on mõjutatud sotsiaalse keskkonna ja selle muutuste poolt (Walker ja Crocker 1988, viidatud Hanssoni 2006 kaudu). Kriisi (1999, viidatud Tamm 2004 kaudu) arvates mõjutab lapsevanema toimetulekut ühiskonna suhtumine lapsesse ja peresse, sealhulgas poliitilised otsused, seadused, avaliku sektori toetused ja teenused, võrgustikutöö võimalused, riigi ja omavalitsuste haldussuutlikkus lapse ja pere probleemide lahendamise. Lapsevanema toimetulekut mõjutavad ka ühiskonna arenguga seotud asjaolud, nt tööpuudus, vaesus, kuritegevus, narkomaania jm.

Perekonna tasandil on tööpuuduse või vaesuse situatsioonist väljatulemise üheks võimaluseks täiskasvanud pereliikme või terve perekonna siirdumine teise piirkonda parema töökohta leidmise nimel. Otsus migreeruda ei teki äkki, vaid see on etapiline protsess: esmalt kujuneb inimesel uus siht, millele järgneb kulude ja tulude võrdlemine ning alles siis toimub tegelik liikumine. Seda aga eeldusel, et migratsiooniga kaasnevad tulud on kuludest suuremad. Näiteks on varasemad uuringud Euroopas näidanud, et migratsiooni toimumiseks peab sissetulekute erinevus olema vähemalt kahekordne (Hadler 2006, viidatud Krusell 2009 kaudu). Sotsiaalministeeriumi 2006.a uuringu kohaselt asub inimene välismaale tööle või mitte lähtuvalt sellest, millised on tema töötamisvõimalused Eestis ja mujal. Ilmneb, et teistesse riikidesse tööle minna soovijad on keskmisest optimistlikumad endale sobiva töö leidmise võimaluste osas nii kodu- kui välismaal. Eestis on töötamise võimaluste osas soovijad kindlamad, mis viitab sellele, et töörännet ei põhjusta niivõrd töökohtade puudus Eestis, kuivõrd parem palgatase mujal ja muud tegurid (Järv 2007).

Maailmas on rahvusvaheline ja siseriiklik tööjõu migratsioon tavaline nähtus. Migratsioonis nähakse sageli kohanemise mehhanismi, millega püütakse leida võimalusi ellujäämiseks ja majanduslikult raske olukorra leevendamiseks (Kok 2004, viidatud Pärna jt. 2008 kaudu).

Kuigi esmapilgul võib perekonnale tunduda välismaale töölemineku otsus üks kõige paremaid võimalusi perekonna jaoks, siis on sellistel otsustel tõsisemad tagajärjed. Tulva (2002,

viidatud Tamm 2004 kaudu) arvates on kiired muutused ühiskonnas toonud endaga kaasa turvatunde vähenemise, tööhõive vähenemise ja muutuse elanike heaolus, samuti lastega perede sotsiaalse kaitse vähenemise, lisaks sellele ka kodu, vanemate ja üldise lastekultuuriga seotud tegurite halvenemise ning pere prioriteetsuse vähenemise ühiskonnas. Majanduslik surve on üks peamisi probleeme Ida-Euroopas, näiteks Leedus ja Rumeenias. Robila (2010) leiab, et peamiselt on Rumeenia elanikkond lahkunud riigist seetõttu, et otsida majanduslikult paremaid võimalusi välisriigis. Majanduslanguse tingimustes on üks viiest 10-15. aastasest Rumeenia lapse (170 000) vanemast või mõlemad vanemad siirdunud tööle teise riiki, sarnane situatsioon on ka Moldovas, kus 30% lastest elab ilma ühe või mõlema vanemata, kuid kahjuks on see suurusjärk pidevalt kasvav (Robila 2010).

Välismaal töötamise periood varieerub, Leedus läbiviidud uuringu tulemused näitasid, et 63% laste vanematest on töötanud välismaal kuni 6 kuud, 21,3% 1 aasta, 7,4% 2 aastat ja 8,2% viibisid vanemad välisriigis rohkem kui 2 aastat (Malinauskas 2006).¹ Siit tulenevalt saab eristada täielikku ja mittetäielikku tööjõu rännet. Viimati nimetatut on erilisel kujul ränne, kui üks või mõlemad vanemad lähevad välismaale tööle (rohkem kui 3 kuud) ja ülejäänud pere jääb koju (Malinauskas 2006). Samas võib tegemist olla ka piiriületuse pendelrändega, kus üks vanematest töötab nt kaks nädalat välisriigis.

Väljarände mõõtmist on oluliseks peetud ka Eestis. Eestis on enam käsitletud välisriiki suunduvate inimeste kavatsusi, motivatsioonitegureid, samuti on õnnestunud mõõta mõne kindla ametirühma, nt tervishoius töötanud inimeste suundumist välismaale. Kuigi on proovitud hinnata välisriiki suundunud ja seal töötavate inimeste arvu, on traditsiooniliselt riikidel parem ülevaade sisserändest kui väljarändest. Välisriikides tegelikult töötavate inimeste arvu ja eri karakteristikute senise vähese analüüsi peamine põhjus on andmeallikate vähesus ning küsitav kvaliteet. Arvnäitajaid hinnates on sageli olnud segane migreeruja täpne staatus: kas tegemist on olnud püsiva elukohavahetusega või on töö ja elukohamuutus olnud ajutine (Krusell 2009).

Ka Eestis on viimaste aastate jooksul tööjõu migratsioon pidevalt kasvanud. Eesti tööealise rahvastiku väljarändepotentsiaal 2010.a on võrreldes varasemate aastatega teistesse riikidesse tööle minna kavatsevate inimeste arv suurenenud. Kui 2006. aasta küsitluse andmetel oli Eesti tööealise rahvastiku väljarändepotentsiaal hinnanguliselt 3,9% tööealisest rahvastikust (umbes

¹ Uuringus osales kokku 398 last, kelle vanemad töötasid välismaal või olid välismaal tööl vähem kui 3 kuud. Nendest 88 peret keeldus osalemast, 310 peret nõustus osalema ning ainult 236 pere tagastas täidetud küsimustiku.

36 000 inimest), siis 2010. aastal ulatus see näitaja juba 8,5%-ni (umbes 77 000 inimeseni) (Veidemann 2010).

Sotsiaalministeeriumi 2006.a uuringu tulemused näitavad, et välismaal töötada soovivad inimesed eelistavad töötada ajutiselt. 5% kõigist potentsiaalsetest välismaale tööle minejatest vahetaksid oma elukohariigi alaliseks ning 40% on valmis sinna jääma kauemaks kui aastaks. Võrreldes eelnevate aastatega, on alaliseks ära minna soovijate hulk vähenenud. Võib öelda, et mida kauemaks inimene välismaale jääb, seda väiksema tõenäosusega ta Eestisse tagasi naaseb, kuna sellega kaasnevad põhjalikumad muudatused elukorralduses (Järv 2007).

Majanduslangus Eestis on ennekõike mõjutanud meeste tööhõivet. 2009. aastal langes tööhõive määr kõige rohkem ehituse valdkonnas. Ehitusturu langus tõi kaasa jätkuva töötajate arvu vähenemise ehitussektoris. Seega olid inimesed, kelle oskused ei vastanud tööturu uutele nõudmisele, raskustes uue ametikoha leidmisega ning suundusid seetõttu tööotsinguile välismaale. Viimase viie aasta jooksul on välismaal elanud või töötanud 6% uuringule vastanud naisi ja 21% mehi. Nii Eestist välisriiki tööle minna soovijate kui ka varem välismaal töötanute seas on jätkuvalt kõige populaarsem riik Soome, järgneb Norra ja Rootsi. Põhjamaid eelistatakse seetõttu, et need on geograafiliselt lähemal, seal on kõrgem palgatase ning osatakse sealseid keeli (Veidemann 2010).

Seega, kui Veidemann (2010) toob esile, et välismaal töötajad on pigem mehed, siis 2006.a Sotsiaalministeeriumi korraldatud migratsiooni potentsiaali hindava uuringu tulemused ei näidanud suuri sotsiaal-demograafilisi erinevusi välisriiki töölesiirdumise soovis. Keskmisest veidi enam oli välismaal töötada plaanivate ja töötanute seas mehi ja eestlasi. Enam võib siiski märgata eristumist vanusegruppide lõikes: noorem vanus (kuni 34 aastat) soodustas välismaal töötamist ning kõrgem vanus (vähemalt 55 aastat) peagu välistas selle. Vähemalt osaliselt just vanusest tulenevalt on välismaale tööle minna plaanijate seas enam õppureid ning madalama haridustasemega vallalisi inimesi (Krusell 2009).

Lähtudes eelnevast, võib öelda, et ka Eestis, on välismaale töölemineku peamine põhjus töökoha vahetus rahalistel kaalutlustel, kuid ka maapiirkonnas elaval inimesel võimalus „leida töö“/töökoht, mida varasemalt ei olnud (Pärna jt 2008). Uuringu andmed kinnitavad, et mida suurem on rahulolematuse praeguse töökohaga, seda suurem oli tõenäosus välismaale tööle minekuks. Kindlalt välismaale tööle minna plaanijad on keskmisest enam rahulolematud palga, arenguvõimaluste ja töökorraldusega (Krusell 2009).

1.2 Välismaal töötamise mõju perekonnale

Välismaal töötamine on kui „kahe teraga mõõk“, kus ühelt poolt üritab perekond täita majanduslikku funktsiooni perekonnaliikmete jaoks, mis on kindlasti perekonna toimetulekul olulise tähtsusega, kuid teisalt pingestab see suhteid perekonnaliikmete vahel ning võib põhjustada lapsele emotsionaalseid probleeme.

Süsteemsest perekonnakäsitlusest tulenevalt võib perekonda vaadelda kui süsteemi, mis toimib kõigi pereliikmete kaasabil. Süsteemse perekonnakäsitlus tugineb ideel, et kõik perekonnad on sotsiaalsed süsteemid, kus iga üksiku pereliikme tegevus mõjutab teiste pereliikmete tegevust. Perekonnal on tohutu mõju sellele, kes inimesed on ja kuidas nad käituvad (Collins jt 1999). Lapse arengus on tähtsal kohal kasvukeskkond, ennekõike perekond, kes on tema isiksuse kujundaja. Perekonnas omandavad lapsed valdava osa oma käitumismallidest, hoiakutest ja väärtusorientatsioonidest vanematelt (Ivari 2010). Seega saab öelda, et perekonnal on ajaloo vältel tulnud täita mitmeid olulisi sotsiaalseid funktsioone, millest tähtsaim on lastele sobiliku kasvukeskkonna loomine emotsionaalses mõttes (Hansson 2006). Tähtsam on, et lapse esmavajadused oleksid rahuldatud ning lapse areng saaks toimuda normaalsetes oludes. Teisalt ei saa unustada ka ülejäänud perekonnaliikmeid, et tagada perekonnas normaalne majanduslik olukord (Derman 2006).

Perekond kui süsteem toimib omakorda laiemas sotsiaalses kontekstis. Hawley (1986) käsitles perekonda kui sotsiaalset organisatsiooni, mis hõlmab suurema suguluse võrgustiku. Perekond hõivab niši kõikides sotsiaalsetes süsteemides, pakkudes pereliikmetele ülalpidamist ja hoolitsust ning andes ühiskonnale majanduslikku ja sotsiaalset väärtust. Laiemad sotsiaalsed süsteemid, kuhu perekonnad võivad kuuluda on laiendatud perekond, linn, naabruskond, meelelahutusasutused jne (Collins jt 1999). Bronfenbrenner (1979) esitab oma käsitluse indiviidi arengust ökosüsteemis: üksikisik kasvab ja kohaneb läbi vastastikuse koostoime oma vahetus ökosüsteemis (perekond) ja kaugemates keskkondades (Klein ja White 1996). Seega antud lähenemisest tulenevalt võib vaadata nt tööpuudust kui keskkonna tegurit, mis mõjutab perekondade käitumist ehk siis võetaks vastu välismaale tööle siirdumise otsus.

Et ellu jääda, vajavad kõik süsteemid stabiilsust, korda ja kooskõllalisust. Kui üks perekonna liikmetest siirdub välismaale tööle, siis kaob senine stabiilsus, kord ja kooskõllalisus – seega ühe perekonnaliikme tegevus kutsub esile kõigi teiste perekonnaliikmete käitumise muutuse.

Seega lasub perekondadel pidev surve kasvada ja areneda, kohanedes muutuvale väliskeskkonnale ning perekonna liikmete arenevatele vajadustele (Collins jt 1999). Siit tulenevalt ei ole väljarännanud isoleeritud inividid, vaid osa perekonna süsteemist, ränne mõjutab mitte ainult väljarännanuid, vaid kõiki perekonna liikmeid, kes on perekonnas (Robila 2010). Järgnevalt toon välja uuringu põhjal kinnitust leidnud negatiivsed ja positiivsed aspektid, mis avaldusid välismaale tööleasumisel.

Rumeenias viidi läbi koolipõhine uuring, kus küsitleti õpilasi erinevates koolides (5-8 klass), vanuses 12-16 eluaastat, uurimaks milline mõju on vanemate rändel majanduslikule survele, sotsiaalsele toetusele, vanemale ja lapsele.² Tulemused näitasid, et kõrge majanduslik surve oli seotud kõrge rände sooviga ning negatiivseid tagajärjed avaldusid lastel eelkõige psühholoogiliste ja käitumuslike probleemidena. Rumeenia näitel on murettekitavaks asjaoluks see, et lapsed langevad koolist välja, neil on madal haridustase või pannakse toime suitsiide. Vanemliku järelevalve ja toetuse puudumise tõttu on tekkinud nn „haavatute laste grupp“ (Robila 2010).

Eesti kontekstis on vanemate töötamist välismaal uurinud Helen Pärna 2008.a magistriuuringu käigus, keskendudes sellele, kuidas selline olukord mõjutab just lapse elu, tuginedes sihtgruppi kuuluvate laste ja noorte (9-17. aastased) ning spetsialistide tõlgendustele. Uuringu eesmärk oli välja selgitada lapsevanema(te) välismaale tööle siirdumise mõju lapsele. Helena Pärna uuringu tulemused näitasid, et kõige enam siirduti välismaale tööle naaberriikidesse - Soome (62%), Rootsi, Taani, Norrasse (14%). Uuringust selgus, et ei ole harvad juhtumid, kus laps jääb täiesti üksi või tuttavate hoida. Spetsialistide hinnangul tekib probleeme ennekõike siis, kui on ära mõlemad vanemad (55%), sellele järgnes ema äraolek (31%), tunduvalt vähem probleeme põhjustab isa äraolek (14%) (Pärna jt 2008).

Negatiivsest küljest nõrgeneb lapsel side oma perekonnaliikme(tega), puudub toetus ja eeskuju ning seega suurem oht sattuda kuritegelikule teele jms. Välismaal töötavaga vanemaga perest pärit laste hinnangul on peresised suhted pingestunud või halvenenud 22% juhtudest, suhted on jäänud samaks ligi pooltel ning 19% on peresuhted paranenud. Üle poole uuringus osalenud spetsialistidest seostab välismaale tööle siirdunud vanemate lastel käitumishäirete tekkimist otseselt vanema äraolekuga. Lisaks võib välismaale tööle

² Laste vanematest töötas 134 välismaal (71 ema ja 63 isa).

siirdumine esile kutsuda lapses psühholoogilisi probleeme ning probleemide tekkimist koolis. Üldiselt võib uurimuses osalenud spetsialistide sõnul sellise pere puhul, kellel juba enne oli suuri ja lahendamata probleeme, vanema välismaale töölemine pere edasist funktsioneerimist olulisel mõjutada. Spetsialistide sõnul on vanema(te) välismaale tööle siirdumise tagajärjel osa vanematest ka lahutanud. Spetsialistide sõnul nähakse välisriiki tööleminekus tihti koduste pingete eest põgenemise võimalust (Pärna jt 2008). Seega ka perekonnas valitsevad ebakõlad võivad olla üheks ajendiks välismaale tööle asumisel.

Tööjõurände uuring „*Trends and Peculiarities of Labour Migration in Kaunas*“ viidi läbi 2005.a sügisel Kaunase linnas, mis põhines kvantitatiivsel uuringul ning mis keskendus lastele, kelle vanem(ad) töötasid välismaal. Uuring toimus Kaunase eelkoolis, et saada teavet lasteasutuste kaudu, kus lapsed on alla 7a. Kaunase uuringu tulemused näitasid, et 10% lastest tõlgendavad vanema(te) lahkumist välismaale negatiivsena, 37,7% lastest koges lühiajalist emotsionaalset kriisi ja 13,8% lastel olid käitumisprobleemid ning 8,7% lastest olid pikaajalised, rasked käitumuslikud ja emotsionaalsed probleemid. Lastel ilmnisid käitumuslikud ja emotsionaalsed raskused nii kodus kui koolis. Uuring kinnitas, et raskused tekkisid mitte ainult lastel, vaid ka teistel perekonnaliikmetel. Märkimist väärib asjaolu, et kooli personali ja lasteaia töötajate arvamused erinesid. Koolipersonal väitis, et enamus lastest on kogenud raskusi, kui nende vanemad on lahkunud välismaale tööle. Samas lasteaia spetsialistid väitsid, et lasteaialapsed on liiga väikesed, et vanema lahkumist mõista (Malinauskas 2006).

Helen Pärna uurimus kinnitab, et vanematest eemalolekul on ka mõningaid positiivseid aspekte, nagu näiteks on lapsel suurem vabadus, kui keegi ei käsuta, ei kontrolli. On ka näiteid peredest, kus on küll ära mõlemad vanemad, kuid pereliikmete vahel on head ja toimivad suhted - lapsega hoitakse kontakti, kas telefoni teel või nii telefoni kui interneti teel. Leidus ka peresid, kus lisaks kommunikatsioonivahenditele hoitakse kontakti ka külaskäikudega – lapsed käivad välismaal vanematel külas ja vastupidi. Seega on inimsuhete kvaliteet on suuresti seotud perekonna toimetuleku ja üleüldise heaoluga (Pärna jt 2008).

Samuti Rumeenia uuring annab kinnitust sellele, et välisriigis töötamine loob uusi võimalusi – kokkupuutumine teise kultuuri ja sotsiaalse keskkonnaga, võimalus õppida uusi oskusi, saada juurde uusi kontakte ja luua võrgustikke välisriigist (Robila 2010).

1.3 Sugulussidemetel põhinevad võrgustikud

Välismaale töölemineku otsus on siiski märksa suurema mõjuga kui lihtsalt töökoha vahetus Eesti piires. Muutub kultuuriline ja keeleline keskkond, samuti läheb senine sotsiaalne võrgustik nõrgemaks. Pere lagunemise ja muude perega seotud probleemide tekkimise oht suureneb juhul, kui minnakse tööle üksi ning pere jääb Eestisse (Krusell 2009). Perekond ei ole eraldi asetsev institutsioon, vaid selle ümber paiknevad erinevad inimesed. Perekonna loodud inimsuhted kujutavad endast tänapäevalgi kõige pikaajalisemaid inimsuhteid, kuna kiiresti muutuvus ühiskonnas kõik muud suhted lühenevad. Kestvad inimsuhted pakuvad inimesele lühiaegsetest rohkem kaitsust, võimaldades kindlamalt arvestada edaspidise toetuse, ustavuse ja mõistmisega (Kraav 2000). Seega ühe pereliikme tööle asumisega välismaale võib muutuda olulisemaks perekonna tugivõrgustik, kellega suheldakse nii headel kui halvadel aegadel.

Mida tugevam on perekonnal tugivõrgustik, seda paremini suudetakse kohaneda ja raskustele vastu astuda. „Headel“ peredel on lähivõrgustiku tugi (sõbrad, sugulased, naabrid jm) ning oskused ja vahendid abi otsimiseks. „Halvadel“ peredel on puudu eelkõige usaldusväärsest ja tugevast võrgustikust, puudub tugi ja sotsiaalne kontroll (Selg 2012). Laps on otseselt sõltuv oma vanematest ja seega ka lähivõrgustikust, kellega on perekonnal side. Lapsed on ebasoodsas olukorras, kui nende vanematel on piiratud tugivõrgustik. Harali perekondadel liikmetel on vähe ühiseid tegevusi ja nende omavahelised seoses on nõrgad (Collins jt 1999). Nõrgad seosed omavahelistes suhetes võivad avaldada perekonna liikmetele suuremat riski perekonnaväliste tegurite poolt, kuna vanemate puudub laste üle järelevalve ja lastele avaldavad mõju ahvatlused välisest maailmast.

Võrgustikud on inimeste tegutsemise tulem, mis on loodud inimeste valikute ning interaktsiooni läbi ning nende arengut mõjutavad sotsiaalsed normid ja surved (Martin 1993, Knoke 1990, Uehara 1990, viidatud Pall 2003 kaudu). Perekondlikud võrgustikud on reeglina mitteformaalsed, individuaalsed ja vabatahtlikud. Selliste individuaalsete ja vabatahtlike võrgustike kasutamine aktiveerub näiteks heaoluriikides kriiside ajal, kus mitteformaalseid võrgustikke kasutatakse oma elatustaseme säilitamiseks (Marin 1993, viidatud Pall 2003 kaudu).

Olenemata sellest, et perekondlikud võrgustikud põhinevad vabal tahtel, on Eesti perekonnaseaduse kohaselt sugulastel kohustused üksteise ees: täiskasvanud lapsed on

kohustatud abistama abivajavaid vanemaid, kohustused on ka vanavanemate ja lapselaste ning õdede-vendade vahel. Reaalses elus inimesed vaevalt üksteist abistades seadusele mõtlevad. Lisaks sugulastevahelisele suhtlemisele on võrgustikud olulised perede igapäevase toimetuleku toetamisel (Pall 2003). Võrgustike kirjeldamisel võib eristada vertikaalset ja horisontaalset abistamist.

Vertikaalne ehk põlvkondadevaheline abistamine on laste ja vanemate vaheline abistav suhtlemise viis. Horisontaalne ehk põlvkonnasisene abistamine on õdede-vendade vaheline abistav suhtlemise viis. Eestis on peresisene abistamine ühelt poolt sügavalt juurdunud traditsioon, mida ei seostata poliitilise võimuga. Eneseabi võrgustik on oluline elustandardi tagamiseks. Tänapäeval toimivad võrgustikud peamiselt sugulaste vahelise suhtlemise, traditsioonide hoidmise ja toimetuleku kindlustamise eesmärgil. Tüübi järgi saab abistamist jagada materiaalseks ja mittemateriaalseks, materiaalselt omakorda rahaliseks ning mitterahaliseks (Pall 2003). Järgnevalt defineerin mõned mõisted.

Mittemateriaalne abi on abi põllu- ja aiatöödel, remonditöödel, transpordiga, lapsehoiuga, vanurihooldusega, elamispinna võimaldamisega jne. Mittemateriaalne on ka moraalse toe pakkumine ning lihtsalt kontakti hoidmine (Pall 2003).

Toimetulek on isiku või perekonna füüsiline või psühhosotsiaalne võime igapäevases elus toime tulla (Sotsiaalhoolekande seaduse, RT I 1995, 21, 323).

Materiaalne abi on toidu ja riiete jagamine ning otsene rahaline toetus (Pall 2003).

1.4 Mehe osatähtsus perekonnas

Eelnevalt tõin esile, et Eestis läbiviidud uuringud kinnitavad, et välismaale tööle siirduvad pigem mehed (Veidemann 2010). Mehe välismaal töötamine ja pikemaajalisem eemale viibimine perest esitab kindlasti väljakutse traditsioonilisele isarollile. Mees on perekonnas see, kes on ühelt poolt laste jaoks eelkõige isa, kes hoolib ja armastab oma lapsi tingimusteta, soovides olla koos oma perekonnaga, kuid ka see, kes teisalt peab viibima perekonnast eemal ja panustama oma aega ja energiat perekonna nimel, et tagada perekonnale normaalne majanduslik kindlustatus. Kui teises peatükis toodi ülevaade peamiselt mehe eemalviibimise mõjust perekonnale, siis on selles peatükis pööratud rõhku sellele, miks on isa viibimine

perekonna keskel olulise tähtsusega ning kuidas on teisenenud tänapäeval naise-mehe väärtushinnangud ja käitumine ühiskonnas.

Webb (1999, viidatud Malinauskas 2006 kaudu) kinnitas, et side lapsega loob kiindumuse, mis võimaldab lapsel tunda õppida ja kontrollida oma elu, mis on oluline lapse edaspidises arengus. Paljud teadlased rõhutavad sidet ema ja lapse vahel, pisut hiljem vanuses 3-6.a, mõjutab isa roll eriti oluliselt. Isa kiindumus ja jäljendades isa käitumist, aitab lapsel eristada sugu ja õppida sotsiaalseid rolle.

Isade osalemist laste kasvatamisel on alati peetud pigem sekundaarseks, kuigi isa rollile omistatakse järeltulija elutervet arengut silmas pidades väga tähtis osa. Uuringutest selgub, et isade osalemine laste kasvatamises omab mitmes valdkonnas positiivset mõju – näiteks aitab see kaasa lapse sotsiaalsele, emotsionaalsele ja kognitiivsele arengule, mõjub positiivselt ema-lapse suhtele ning mõjub positiivselt isade psühhosotsiaalsele tervisele ja enesearengule. Isade osalemist laste kasvatamisel võivad mõjutada loetlematult palju erinevaid põhjusi, alustades riiklikust poliitikast, näiteks läbi isapalga maksmise, lõpetades isiklike ja kultuuriliste veendumustega näiteks soorollidest (Gaertner jt 2007, viidatud Tamm 2011/2012 kaudu).

Meeste ja naiste positsioon ja roll perekonnas tuleneb ka palju sellest, kas tegemist on ühe või kahe leivateenija peremudeliga. Ühe leiva teenijaga perekond on selline perekond, kus perekonnast töötab üks vanematest. Kahe leivateenijaga perekonnas töötavad mõlemad vanemad. Nõukogudeaegne ideoloogia, mille kohaselt oli iga kodanik kohustatud osalema aktiivses tööelus, lõi korra, kus enamik lastega peredest Eestis olid kahe leivateenijaga pered. Samas näitasid mitmed sotsioloogilised uurimused, et vaatamata abikaasade võrdsele osalemisele palgatöös, jäi peresisene rollijaotus vägagi traditsiooniliseks. Mehe peamiseks ülesandeks peeti valdavalt tööd väljaspool kodu ja pere materiaalse külje eest hoolitsemist, naisele jäi üldjuhul vastutus laste kasvatamise ning kodu korrashoiu eest (Kelam 1999).

Väärtushinnangud isade osalemisest lapse kasvaamisel on eriti viimasel paaril kümnendil muutunud väga kiiresti, seda nii inimestes endis kui ka riiklikes poliitikates. Väärtushinnangute muutustel on positiivne mõju isade osalemisele lapse kasvatamisel. Isad on hakanud järjest rohkem osalema traditsiooniliselt naiste omaks peetud laste kasvatamisega toimingutes, näiteks lapse mähkimine või toitmine. Teisalt ka emade väärtushinnangud mõjutavad isade osalemist lapse kasvatamise, nimelt osalevad need isad, kelle laste emad

seada lasevad teha ning neid selles pooldavad (Beitel & Parke 1998, viidatud Tamm 2011/2012 kaudu).

Kui ühelt poolt on mehed muutunud paindlikumaks kodustes tegemistes, aidates naist koduses majapidamises ja laste eest hoolitsemises. Teisalt on ka naiste osatähtsus muutunud töö ja pereelu ühitamisel nii Eestis kui ka mujal Euroopas. Elame individualistlikus ühiskonnas, kus rõhutatakse kõigi indiviidide valikuvabadust ja võrdseid õigusi.

Naise roll ühiskonnas on oluliselt teisenenud. Varasemad traditsioonilised soorollid, mille järgi naine hoolitses laste ja kodu eest ning mees teenis elatist, on olulisel määral muutunud ning naiste tööhõive on kõikjal suhteliselt kõrge (Karu 2007). Hakimi (1996, viidatud Hakim 2000 kaudu) uurimus naiste töö ja elustiili eelistused 21. sajandil näitab, et naistel, olenemata haridustasemest ja sotsiaalsest klassist eristuvad kolm elustiili, milleks on kodule keskendunud elustiili, adaptiivne elustiili ja tööle keskendunud elustiil. Adaptiivne elustiil tähendab töö ja pereelu kombineerimist (Hakim 2000, viidatud Hakim 2000 kaudu).

Kuigi on ühiskonna ootused naistele ja meestele erinevad, toob see kaasa paratamatult emadele ja isadele erineva käitumise. Ühiskonna poolsed välised soospetsiifilised ootused, tundmis- ja käitumisjuhendid kujunevad sotsialiseerumise ja ootuste omaksvõtu teel seesmiseks veendumuseks. Naisele peetakse pigem omaseks emarolli, kui näiteks ametialast rolli või pühendumist oma isiklikele hobidele (Berger, Luckmann 1966, viidatud Pajumets 2007 kaudu). Järve (2003) ja Järve (2004) uurimused näitavad, et hea ema ühiskondlik määratlus eeldab lapsega koos olemist hoopis rohkem kui hea isa määratlus. Perekonnaliikmete enda teha on see, kas ollakse kinni ühiskonna standardites või liigutakse paindlikuma perekonnaelu poole.

1.5 Probleemi sõnastamine ja uurimuse eesmärk

Inimesed püüdlevad peaaegu alati parema elu ja elutingimuste poole. Kui paremat elu ja elutingimusi ei saavutata oma koduriigis, siis siirdutakse parematesse piirkondadesse – tööle välisriiki. Väljaränne ja sellega tihedalt seotud ning kaasnev töajõu migratsioon on olnud ja on praegugi nii rahvusvaheliselt oluline uurimisteema kui ka tähtis riikide sotsiaal-majandusliku ning demograafilise olukorra mõjutaja (Krusell 2009). Töajõu migratsioonil on erinevaid põhjuseid, kuid eelkõige soovitakse seeläbi parandada oma perekonna

majanduslikku kindlustatust. Samas aga tähendab ühe vanema välismaale tööle asumisel muudatusi perekonna igapäevaelus.

Välismaal töötamisel on omad plussid ja miinused. Kui üks vanematest töötab välismaal, suudetakse tagada perele majanduslik kindlustatus, kuid see võib avaldada negatiivset mõju tervikuna kogu perekonnale, kuid eelkõige võib põhjustada lapsele emotsionaalseid probleeme. Seetõttu on vajalik, et perekonnal oleks tugevad sugulussidemetel põhinevad võrgustikud, et tasakaalustada perekonda. Isa osatähtsust perekonnas ei saa kindlasti mitte alahinnata, pidades silmas järeltulija elutervet arengut.

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk on selgitada välja, millisena tajuvad ja kuidas tõlgendavad oma perekonnaelu ning kohanemist muutustega naised, kelle mees töötab välismaal. Just pereemade vaatenurk on see, millele ma oma bakalaureusetöös keskendun. Seetõttu on oluline välja selgitada, kuidas elatakse perekonnas täna, kui meeste esmakordselt välismaale siirdumisest on möödunud mõned aasta ja koduriigis elav pereema oma lastega ja välismaal töötav mees on jõudnud olukorraga kohaneda. Lähtudes uurimuse probleemist, püstitasin oma töös järgmised uurimisküsimused:

1. Kuidas tõlgendavad pereemad mehe siirdumist välismaale?
2. Milline osatähtsus on mehel/isal perekonnas?
3. Millised on suhted lähedastega?
4. Millised on perekonna tegelikud võimalused ja vajadused igapäevaelus?

2. METOODIKA

2.1 Kvalitatiivne uurimuse meetod

Bakalaureusetöö teema on välja kasvanud varasemast kodutööst, mis andis tõuke edasi tegeleda antud teemaga ja uurida mehe välismaal tööle siirdumuse mõju perekonnaelule, lähtudes pereema vaatenurgast. Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk on selgitada välja millisena tajuvad ja kuidas tõlgendavad oma perekonnaelu ja kohanemist muutustega naised, kelle mees töötab välismaal. Mind, kui uurijat huvitab see, millised on perekonnasisesed protsessid, vaadates ühelt poolt seda, kui mees on välismaal tööl ja teiselt poolt, kui mees on perekonn keskel. Järgnevalt toon välja erinevad seisukohad, miks valisin kvalitatiivne uurimuse meetodi.

Kuna tööjõu migratsioon on tänasel päeval üsnagi aktuaalne, siis on otstarbekas uurida pereemasid, kes elavad oma perekonna keskel tavapärasest pereelu. Tegin neli intervjuud sh nelja pereemaga, kellelt saadud andmeid iga perekonna kohta olen töös käsitlenud kui ainulaadseid juhtumeid (Hirsjärvi jt 2004).

Statistilisi andmeid koguda on igati vajalik, kuid kui pisut lähemalt hakata statistilisi andmeid vaatama, siis tekib küsimus, mis on arvud taga. Arvude taga on inimesed, kellele igaühel on oma lugu ja taust. Just kvalitatiivses uurimuses eelistatakse inimest arvulistele näitajatele, mis võimaldab paindlikult saada teadmisi suheldes pereemadega, kus uuritavate seisukohad ja „hääled“ pääseb esile (Hirsjärvi jt 2004).

Tegelikkus on meie ümber mitmekesine ja inimesed on selle ümber erinevad. See, kuidas pereemad väljendavad oma mõtteid loomulikus keskkonnas, annab aimu sellest, mida nad peavad oluliseks, millised on nende röömud-mured ning milline on nende perekonnaelu. Uurijana läksin ma osalejate koju või leidsin neutraalse koha, kus oleks võimalik segamatult suhelda, et uurimuse jaoks andmeid koguda. Andmeid kogudes säilitasin uuringus osalejate keelekasutuse eripära, mis aitaks anda sündmustest, inimestest või ilmingutest terviklikku ülevaadet. Kvalitatiivses uurimuses püüdsin ma pigem mõista väikese arvu indiviidide maailmavaateid, kui kontrollida püstitatud hüpoteeside paikapidavust erinevate meetoditega (vt Laherand 2008).

Valisin kvalitatiivse uurimuse meetodi, kuna kirjutamise viis on loovam kui kvantitatiivses uurimuses. Peamine erinevus seisneb selles, et kirjutades ei ole rõhuasetus lugejale tulemuste esitamisel, vaid oma töös olen pidevalt analüüsinud teoreetilist vaatenurka, lihvinud ja käsitust täpsustanud – nii temaatiliselt kui mõisteliselt. Kvalitatiivse meetodi puhul on uurimise suund induktiivne (Hirsjärvi jt 2004), s.t liigun üksikutest tähelepanekutest üldiste suunas, suheldes pereemadega, mida pidevalt täiendan ja korrigeerin.

Saadud info abil analüüsin pereemade tõlgendusi pereelu kohta, tuues välja aspekte, mis loovad uusi teadmisi. Kvalitatiivset uurimuse meetodit kasutades püüan leida ja avalikkuse ette tuua aspekte, mis iseloomustavad välismaal töötava mehe perekonnaelu, selle asemel, et tõestada juba olemasolevaid väiteid.

2.2 Andmekogumismeetod ja -protseduur

Andmete kogumiseks koostasintervjuu kava, lähtudes uurimuse eesmärgist ja uurimusküsimustest. Peale kirjandusega tutvumist, täiendasintervjuu kava. Andmekogumismeetodiks valisintervjuu mitmel põhjusel. Kuna tegemist on vähe uuritud valdkonnaga, siis võis oodata uuritaval teemal palju erinevaid vastuseid. Samuti võib intrvjuueeritav rääkida endast ja teemast rohkem, kui uurija on suutnud ennustada (Hirsjärvi jt 2004).

Lähtusin eeldusest, et inimene on uurimuses tähendusi loov ja aktiivne osapool ning intervjuu käigus on mõlemal osapoolel võrdne õigus küsimusi esitada ja vastata. Intervjuud on kasulik teha, kui soovitakse saada põhjalikku teavet ja täpsustada vastuseid või siis uurida raskeid ja õrnu teemasid. Intervjuu eeliseks on ka see, et tavaliselt vastajad nõustuvad osalema ja intervjuueeritavaid on võimalik kiirelt kätte saada, kui uurijal tekib soov andmeid täiendada (Hirsjärvi jt 2004).

Ajavahemikul 29.02.-21.03.2012 viisin läbi nelja pereemaga individuaalintervjuud. Individuaalintervjuu kasuks otsustasin põhjusel, et intervjuueeritav saaks tunda ennast vabalt ja anda usaldusväärseid vastuseid iseenda pereelu kohta. Intervjuude läbi viimise kohaks valisin pereemade kodu, kohviku või raamatukogu. Kõige ideaalsem intervjuu läbi viimise kohaks osutus raamatukogu, kus oli võimalik neutraalsel pinnal pereemaga vestelda.

Intervjuu liigiks struktureerituse alusel valisin poolstruktureeritud intervjuu. Poolstruktureeritud intervjuude puhul oli kava üldine, vajadusel muutsin intervjuu käigus küsimuste kulgu, et pereema saaks segamatult rääkida iseendast ja oma perekonnast.

Intervjuud salvestasin diktofonile, sest see võimaldas mul hiljem esitlust helisalvestiselt uuesti kuulata ja lugeda ridade vahelt, mis võib-olla esialgu intervjuud tehes jäi mul märkamata. Kui intervjuud olid salvestatud, siis transkribeerisin ja analüüsisin helisalvestise pealt oleva informatsiooni. Pereemadega intervjuude tegemiseks ja transkribeerimiseks kulus mul orienteeruvalt kuu aega. Pärast läbiviidud intervjuusid tekkis mul vajadus üle täpsustada kaks intervjuud. Täpsustamise põhjus seisnes selles, et salvestisel jäi mõni koht hilisemal helisalvestiselt kuulamise käigus arusaamatuks ning seega võtsin pereemaga ühendust ja küsisin ebaselgeks jäänud koha üle.

2.3 Intervjueeritavate profiil

Esialgselt oli kavas teha kaks intervjuud pereemadega, kuid kuna andmeid jäi analüüsimiseks väheks, tegin kokku neli intervjuud. Esimeste intervjuude andmete vähesus võis tuleneda minu senisest vähesest intervjueerimise kogemusest ja teisalt sellest, et intervjueeritavad pärinesid töö autori tutvusringkonnast. Otsingu tulemusel leidsin algselt kaks pereema tutvusringkonnast. Hiljem leidsin kaks pereema juurde, kellega mul puudusid varasemad kontaktid. Neli intervjuud tundus olema piisav, kuna sain piisaval hulgal uut teavet ja kolmandat-neljandat intervjuud tehes hakkas juba öeldu mõningal määral korduma. Uurimuses osalemisest keeldus üks pereema, kes ei toonud välja täpset põhjust, miks otsustas uuringus osalemisest keelduda.

Uurimuses osales neli pereema vanuses 24-40 aastat, kellest kaks töötasid, üks oli lastega kodune ning kolmas hoolitses kodus lapse eest, samal ajal tegeledes kõrgkoolis õppimisega. Pereemad valikul lähtusin sellest, et pereema mees töötas välismaal ja et perekonnas olid lapsed. Perekondades kasvas ühel noorel pereemal kaks alla 4a last ja üks kooliminev laps. Teisel noorel pereemal on üks alla 4a laps. Üks pereema, kellega mul varasemalt kontakt puudus, olid perekonnas teismeline ja koolieelik. Teine pereema, kellega mul varasemad kontakte ei olnud, kasvas teismelist, täisealist noort ja algklassis käivat last.

Mehed töötasid välismaal alates aastatest 2007, 2008, 2010 aastast, seega varieerus mehe välismaal töötamise kestus 2-5 aastani. Ühes perekonnas oli ka juba varasematel aastatel

töötatud välismaal, kuid siis oli tekkinud sisse teatav ajavahemik, kui mees oli Eestis oma perekonnaga koos ning nüüd taas aastast 2008 töötab mees välismaal. Sihtkohtadeks, kus mehed töötavad on Soome, Rootsi, Norra ja Venemaa.

2.4 Uurimuse eetiline aspekt

Informeerisin pereemasid, et antud uurimus viiakse läbi bakalaureusetöö raames ning selgitasin konfidentsiaalsust puudutavaid tagamaid. Olulisel kohal kvalitatiivsel uurimisel on uuringu eetika (Laherand 2008). Enne uurima asumist informeerisin ma intervjueeritavaid tööteemast ning küsisin nende nõusoku.

Uurimuse läbiviimiseks võtsin eelnevalt ühendust pereemadega, kellega leppisin eelnevalt telefoni teel kokku kohtumise aja ja koha ning alles siis viisin silmast-silma läbi individuaalintervjuud. Pereemad, kes osalesid uuringus, andsid omapoolse hinnangu oma perekonnaelule, esitades informatsiooni ka teiste perekonnaliikmete kohta.

Uurimuses osalejate anonüümsuse tagamiseks pole töös kasutatud nende nimesid. Uurimuses kasutatud informatsioon, mida intervjuude käigus on saadud, on kasutatud kodeeritud kujul.

2.5 Kodeerimine ja analüüs

Uurimise raamistik põhineb temaatilisel analüüsil, kus koodide ja võtmesõnade allikas tuletatakse andmetest, mis andmeanalüüsi käigus saadakse (Laherand 2008).

Esiteks koondasin sarnase tähendusega tekstiosad vastavate kategooriate alla, et grupeerida saadud informatsioon, mis annaks esimese ülevaatliku pildi uuringus saadud tulemustest. Põhikategooriate koostamise vajalikkus seisneb selles, et luua tulemuste raamistik, kust saab edasi minna, vaadates detailsemalt intervjuude tekste.

Seejärel moodustasin põhikategooriate all omakorda alakategooriad. Alakategooriaid moodustades sain seostada tulemusi ja vastuseid lahti mõtestada, tehes omapoolseid märkmeid, et hiljem märkmete alusel kirjutada analüüs. Andmestiku alusel tõin töö empiirilises osas välja kõige olulisemad tulemused, mis olid uurimuse fookuses, mida sain neljast intervjuust. Nelja intervjueeritava eristamiseks on kasutatud järgnevaid lühendeid : In1, In2, In3, In4

3. ANALÜÜS JA ARUTELU

3.1 Mehe välismaal tööleasumise põhjused ja alternatiivid

Võib öelda, et ühiskondlike-majanduslike muutuste tulemusel on siirdunud mehed välismaale tööle. Kui Eestis oli 2009.a tekkinud majanduslangus, mis tõi kaasa tööpuuduse, siirduti massiliselt Eestist välja, et leida mujal maailmas tööd. Et kapitalistlikus ühiskonnas ellu jääda, on just mehed need, kes on siit Eestist läinud, olles perekonnast eemal, kas nädala või kuu. Selles peatükis vaatlen lähemalt välismaale siirdumise põhjuseid ja alternatiive, mis on seotud perekondliku otsusega, kas minna kogu perega välismaale või töötada ajutiselt välismaal.

Paljud mehed läksid välismaale ehitustöölisena tööle, sh ka kaks minu uuringus osalenud pereemade meest. Pereemade meestel on välismaal töö ja elukoha muutus olnud ajutine. Ühelt poolt leidis kinnitus Järve (2007) uuringu tulemused, mis näitasid, et töörännet ei põhjusta niivõrd töökohtade puudus Eestis, kuivõrd parem palgatase mujal ja muud tegurid. Teisalt Krussell (2009) poolt välja toodud seisukoht, et kindlalt välismaale tööle minna plaanijad on keskmisest enam rahulolematud palga, arenguvõimaluste ja töökorraldusega.

Minu uuringus ilmneseid põhjused, et välismaale siirduti tööle kõrgema palga, töötingimuste ja erialase töö leidmise pärast. Kahtlemata üks peamisi põhjuseid on raha, mida vajatakse, et perekonda üleval pidada.

Siin Eestis saab ju nii vähe palka ja see mis tööd, mida ta seal teeb on vähe tasustatud siin. Omal erialal pole tööd. Meie tööandjad ei väärtusta oma töötajaid. Aga oleme rääkinud ka, et saaks lähemale tööle, Tartusse või Tallinnasse, aga ei, talle meeldib olla seal, kus ta on.“
(In3)

„Üks põhjusi, mis mees mul töötab Soomes on see, et töötasu on kordades kõrgem ja põhimõtteliselt vahepeal oli võimalik siin teenida umbes sama palju, aga meie tööandja eeldab, et inimene töötab terve ööpäeva 24/7.“ (In4)

Veidemanni (2010) uuringu tulemused ei kinnita minu läbi viidud uuringu tulemusi, kus vähem olulised põhjused on maailma avastamine, enese arendamine, silmaringi avardamine ja uued kogemused. Välismaale siirdumise oluline põhjus peitub ka selles, et mehe jaoks on

muutunud töö hobiks või isegi elustiiliks, mis ei ole kindlasti vähem oluline põhjus kui eelnevalt välja toodud kõrgem pall, töötingimused ja erialane töö.

Perekonnas, kus mehe jaoks on töö saanud hobiks ja elustiiliks eeldab seda, et ülejäänud perekonna liikmed suhtuvad tolerantselt sellesse, et mehel on esikohal töö ja siis alles perekond. Pereema peab õigeks seda, et töötatakse välismaal, kui ollakse juba teatavale tasemele jõudnud professionis, mis võimaldab oma töö eest küsida õiglast tasu. Kvalifitseeritud tööjõu järele on ka mujal maailmas nõudlust.

„Me alati toetame seda, et ta saaks näha maailma, teha tööd.“ (In3)

„Ta töötab kui Soome professionaal, muidu ei oleks üldse mõeldav.“ (In4)

Lisaväärtust välismaal töötamisele lisab asjaolu, et välisriigi poolt makstav pension on tunduvalt kõrgem kui Eesti pension. Pereliikmed, kes mõtlevad pisut kaugemale ja ka pensionipõlvele, püüavad seeläbi kindlustada oma tulevikku.

Täna tal on juba väljateenitud Soome pension, mis ületab Eestis saadavat pensioni üldse.“ (In4)

Headler (2006, viidatud Krusell 2009 kaudu) käsitles migreerumise otsust kulude ja tulude perspektiivist lähtudes. Perekonniti mitte ainult ei mõelda otsusele, millised kulud ja tulud avalduvad, kui mees siirdub välismaale tööle, vaid ka pereemad on mõelnud, mida toob kaasa see, kui kolida kogu perekonnaga välismaale.

Need pereemad, kes ka töötavad, näevad enda puhul välismaale tööle asumise takistusena karjäärivõimaluste puudumist. Takistusena toodi välja vanusest tulenev asjaolu, et kuna keeleoskus on ametiala juures olulise tähtsusega, siis nõuaks ümber õppimine suurt pingutust ja vaeva.

„Ma olen vahel mõelnud Eestist ära minna, aga ma kindlasti ei teeks seda, selleks et jõuda seal selleni, selle jaoks ma olen liiga vana. Meie töös on keeleoskusel väga suur roll, väga kõrge keele tase ja võõrast keelt ei saavuta lihtsalt niimoodi aasta paariga. /.../ Koristaja koht mind ei rahulda.“ (In4)

Kuigi hetkel ei nähta vajadust kogu perekonnaga välismaale kolida, võib otsus kunagi tulevikus realiseerida, kui lapsed on suureks kasvatatud ja on võimalus iseendale rohkem aega ja tähelepanu pöörata.

„Ma olen mõelnud küll, et kui lapsed on peres juba suureks kasvanud, siis võiks kasvõi koos minna välismaale, et ilma näha, praegu on vaja veel lastega toimetada.“ (In3)

Need pereemad, kes on kodused, näevad enda puhul välismaale tööle asumise takistusena tugivõrgustiku puudumist välismaal, kus ta ilma lähedaste toeta kindlasti hakkama ei saaks.

„Seal ma oleksin kiiremini inimvari. Seal poleks mulle mitte kedagi - lähedasi, sõbrannasid.“ (In1)

Uuringus ei leidnud kinnitust Järve (2007) seisukoht, et mida kauemaks inimene välismaale jääb, seda väiksema tõenäosusega ta Eestisse tagasi naaseb, kuna sellega kaasnevad põhjalikumad muudatused elukorralduses. Pereemad, kes võtsid osa uuringust, olid mehed töötanud välismaal varieeruvalt kestvusega 2-5 aastat ning plaan tänasel päeval kindlalt ära kolida perekonnaga, ei olnud reaalsuses paikapidav.

3.2 Perekonna kohanemine mehe välismaal töötamisega

Kui mees asub välismaale tööle, tekitab see suure muutuse kogu perekonnas. Rumeenia uuring kinnitas, et kõik perekonna liikmed on osa perekonna süsteemist ränne mõjutab mitte ainult väljarännanuid, vaid kõiki perekonna liikmeid, kes on perekonnas (Robila 2010).

Pereemale toob see kaasa suurema koormuse kodustes ülesannetes ja suurema vastutuse laste eest, lapsed peavad leppima isa eemalolekuga ning mees pideva keskkonna vahetusega. Et muutustega kohaneda, läheb aega, mil kõik perekonnaliikmed harjuksid uute tingimustega. Järgnevalt keskendun sellele, kuidas on perekond omaks võtnud mehe välismaale töötamise. Kui argipäeviti mehi/isasid ei olnud kodus, on elukorraldus kodus teistsugune. Seda enam peavad pereemad ise rohkem pingutama, sest kodused toimetused on kõik nende õlgadel.

„/.../ selle võrra pean jälle mina olema päeval toekam, asjalikum, parandan torusid, kõike, hästi ettevõtlik peab olema. Mina ju kasvatan lapsi siin ja mees aktsepteerib seda. See ongi perekond, on ju, meie pere mudel.“ (In3)

Pereemad, kellel on lapsed alles väikesed nägid kõigis oma tavapärase argipäeva tegevustes esmalt tegevusi lastega. Argipäev algas hommikusöögiga, laste lasteaeda viimisega, mille vahele mahtus näiteks koristamine, söögi valmistamine, ahju kütmine jne.

Uuringus osalenutest pereemades, olid kaks pereema kodused sh üks pereemadest tegeles lisaks lapse kasvatamisele veel kõrgkoolis õppimisega. Kaks pereemad, kellel on lapsed suuremad, töötavad laste kasvatamise kõrvalt.

Pereemade jaoks ei olnud mehe välismaale siirdumine enam uudne olukord. Intervjuudest tuli välja, et mehed olid siirdunud välismaale, kas juba varasemast ajast või aastaid tagasi. See võib tuleneda sellest, et teatud aeg on möödunud ja enam ei mäletata nii täpselt aega, kui mees läks esmakordselt välismaale tööle. Perekonna liikmed olid selle ajaga jõudnud harjuda ja kohaneda tekkinud olukorraga.

„Kogu aeg on nii olnud. Tal on olnud selline töö juba varasemast ajast, et see ei toonud nagu mitte mingit muutust.“ (In2)

Pigem tundis üks pereema hirmu selles, kui mees leiab Eestis endale sobiva töö, siis tuleb taas ümber harjuda, mis on senisest elukorraldusest erinev. Olemata sellest, jätkus pereemal usku iseendasse, et ta saab kõigega hakkama, mis elus ette tuleb.

„See vist on rohkem väikeste lastega naistel (hirm), mul on see etapp olnud pikem ja olen jõudnud ära harjuda. Mul on teisipidi hirm, et kui tal Soomes töö ära lõpeb ja et ta päriselt koju jääb, et vot siis võivad konfliktid tulla. Et siis tuleb ümber harjuda, aga ma arvan, et saame hakkama.“ (In3)

Viidati ka asjaolule, et kui on väikesed lapsed, siis võib tekkida hirm, kuidas üksi lastega hakkama saada. Kuna tegemist oli pereemaga, kellel olid kooliealised lapsed, siis ei olnud üksi lastega kodus oleval pereemal ebakindluseks põhjust. Samas aga tunnistas teine pereema, kelle on mitu väikest last, et kui mees läks välismaale tööle, siis oli raskem. Sellist laadi perekonnaelu on aga karastanud pereema ja andnud juurde iseseisvust.

„Sellest muutusest on saanud argipäev, et seal ei olegi enam nii tunda seda muutust, et on nii läinud. Iseseisvust ka on juurde tulnud, et kui ta läks, siis oli raskem. (In1)

3.3 Negatiivsed ja positiivsed aspektid mehe välismaal töötamisel

Mehe välismaal töötamisega kaasnevad ka omad negatiivsed ja positiivsed küljed kõigi perekonnaliikmete jaoks, seda küll eelkõige pereemade ja laste perspektiivist vaadatuna, kuid puutumata sellest ei jää ka mees. See peatükk annab ülevaate, kuidas on perekonda mõjutanud – nii negatiivsest kui positiivsest aspektist, mehe siirdumine välismaale.

Võttes aluseks süsteemse perekonnakäsitluse, võib öelda, et koduste perekonnaliikmete jaoks häirub senine elukorraldus, kui vaheldub isa/mehe koduskäimine ja isa/mehe välismaale siirdumine. Kõik intervjuueeritud pereemad on küll tänaseks harjunud senise elukorraldusega, et mees töötab välismaal, kuid see toob kaasa pideva elurütmi muutuse - kui mees on võõrsil, on kodune elurütm paigas, kuid kui mees tuleb koju või läheb välismaale tööle, siis kaob senine stabiilne elurütm.

*„Nüüd ma olen nii harjunud juba, rohkem on see - kui ta tuleb, siis juba ta ka läheb /.../
„Kuna ta on nii vähe kodus, siis peab harjuma. Kui ta läheb, siis elu läheb oma rütmi tagasi.
Siis on kõik minu õlul.“ (In1)*

Kui mõlemad vanemad elavad ja töötavad kodumaal, on elurütm perekonnas paigas, kuid kui toimub elurütmi muutus - kodu ja välismaa vahet pendeldades, tähendab see kõigi perekonna liikmete jaoks pidevat ümber harjumist, mis võib tekitada pereliikmetele lisapingeid ja stressi. Üks pereema tõi välja asjaolu, et mehe tervis kannatab töö ja elurütmi muutuse all.

„Ta ohverdab küll tervist praegu selle nimel aga tal on stabiilne töösuhe/...!“ (In3)

Järgnev tsitaat illustreerib pereema tühimust senisest perekonnaelust, kus pereema on päevast-päeva lastega kodune ning kui lapse lähivad lasteaeda, tekib tal pisut aega iseenda jaoks.

„See on „sünnipäev“, kui lapsed lähivad lasteaeda.“ (In1)

Välismaal töötamine mõjutab tugevalt perekonnas lapsi, sest isa on pidevalt kodust ära. Lapse jaoks on vanemad asendamatud ning laps vajab enda kõrvale nii ema kui isa. Samas ei ole mul täpseid andmeid selle kohta, milliseks muutuvad lapsed, kui isa ei ole kodus, sest bakalaureusetöö on peamiselt keskendunud pereemade vaatenurgale. Teisalt mõningates perekondades olid lapsed liiga väikesed, et nad saaksid aru sellisest olukorrast, miks isa on pidevalt ära ja miks ta üks hetk tagasi tuleb. Kui lapsed suureks kasvavad, siis ei või kunagi

ette teada, milliseid tagajärgi see nende jaoks võib kaasa tuua. Olenemata sellest, et pereema püüab igapäevaselt olla kodus nii mehe kui naise eest, ei suuda lastele mitte miski isa asendada. Ka Webb (1999, viidatud Malinauskas 2006 kaudu) on kinnitanud, et side lapsega loob kiindumuse, mis võimaldab lapsel tundma õppida ja kontrollida oma elu, mis on oluline lapse edaspidises arengus.

„Siiski olen mina see, kes pidevalt viib ja toob. Lapsed ootavad teda.“ (In1)

„Vahepeal on selline tunne, et mees võiks last kasvatada. Koju tülles on ta lapsele hea isa. Ma pean olema ühtlasi nii kuri kui ka leebe ema.“ (In2)

Intervjuudest tuli välja, et mehed on oma lastele küll head isad, kuid emad sooviksid siiski, et mehed võtaksid lapse(te) kasvatamisest rohkem osa. Kahe pereema jaoks ei olnud selline kooseluvorm siiski kõige sobivaim, vaid pigem hetkeline vajadus perekonna jaoks. Tegemist oli peamiselt ühe leivateenijaga perekonnaga, kus mees teenis välismaal palka ja naised, kas olid kodused ning kus üks pereema tegeles peale koduse majapidamise ja laste kasvatamisega kõrvalt õpingutega. Võib öelda, et peresisene rollijaotus oli ka nende kahe perekonna jaoks traditsiooniline, kus peale pereemade kanda jääb kodune majapidamine ja laste eest hoolitsemine, viljeledes kodule keskendunud elustiili.

Üks pereema juhtis tähelepanu sellele, et isa ja laste suhe ei ole pärast mehe välismaal tööleasumist enam nii tugev kui varasemalt. Seda eelkõige sellepärast, et isa jääb oma laste kasvatamisest kõrvale ning ei tea nende rõõmudest ja muredest seda, mida näeb igapäevaselt ema.

„Isa ja laste vaheline suhe ei ole nii kiindunud. Seostunud või kuidagi, ei ole siduvust omavahel. Et see on kurb. Kui isa tuleb koju, siis teeb suured silmad ja vaatab, mis lapsed teevad. Minu jaoks on see tavaline. Just see laste ja isa suhe.“ (In3)

Teisalt kui mehe siirdumine välismaale on tekitanud mõrasid juurde perekonnaellu, siis võisid need mõrad olla juba varem, eemalolek pigem süvendab – tekitab üksteisest möödarääkimisi, mittemõistmist ja tülisid, mille tulemusel võidakse hoopiski lahku minna. Ühes perekonnas, kus viisin uuringu läbi, oli mehe välismaal tööl käimine perekonnas just pingete eest põgenemise võimalus, mis on tänasel päeval tekitanud olukorra, kus noor pereema elab mehest lahus ja kasvatab üksinda lapsi.

Mehe vahelduvas eluviisis kodu ja välismaal vahel nähakse ka positiivseid külgi. Kahe pereema jaoks on just selline kooseluvorm kõige sobivam. Pereemadel on mehest tekkinud sõltumatus ja teadmine, et ka naine saab üksi hakkama. Need kaks perekonda, kus pereemade jaoks oli täiesti vastuvõetav selline kooseluvorm, on kahe leivateenijaga perekonnaga. Just seetõttu on andnud selline kooseluvorm pereemale vabadust ja iseseisvust, kus pereema saab ise enda asju planeerida ja otsustada nii kodus kui tööl, viljeledes adaptiivset elustiili. Sellist kooseluvormi iseloomustab partnerite vaheline võrdsus, kus nii mees kui naine töötavad.

„Ma naudin seda, ma teen kõike, mul on ka see vabadus.“ (In4)

„Sellega harjub ära küll, hetkel olen seisukohal, et olen harjunud. On naisi, kes ootavad millal mees tuleb ja millal mees läheb, et see iseseisvaks olemisega on mõnus, mulle sobib see.“ (In3)

/.../ „Ma olen kogu aeg selle poolt olnud, et ta on ära käinud, me harmoneerume kuidagi. Mulle meeldib see, ma saan suurepäraselt hakkama. /.../ Aga mulle sobib selline kooseluvorm. Mulle inimesena ja talle ilmselt ka. Me oleme seda analüüsinud ka ja mõelnud. Meil kummalgi ei oleks perekonda, kui meil ei oleks sellist partnerit.“ (In4)

Pereema on jõudnud elus sellisesse faasi, kus on omandatud haridus ja on olemas töökoht. Kuna nii mees kui naine on kooselus elanud juba pikk aega, siis tunnistab naine intervjuu käigus, et suhtele annab selline kooseluvorm juurde värskust ja võimaldab nii mehel kui naisel tegeleda pere kõrvalt sellega, mis mõlemat poolt rahuldab.

„Täna ongi selline faas, et saame keskenduda perekonnale ja lastele, vahet ei ole, kas me oleme siin või seal pool, see meie suhetele mitte kuidagimoodi mõju ei avalda. /.../ Pigem hoiab see meid värskena, elujõulisena. /.../“ (In4)

Mõte, et olla kodus ja kasvatada lapsi tundub olema ka töötavate pereemade jaoks piisavalt rutiinne, et sellist eluviisi viljeleda. Kahe pereema jaoks oli töö ja pereelu ühendamine kõige parem variant senise elukorralduse juures, kui saab kodusele elule vaheldust tuua tööga. Isegi kodust elu peeti rutiinsemaks, kui ametialast töötamist.

„Kui ma oleksin üksinda kodus ja konutaks, siis ma läheksin hulluks.“ (In3)

„Mõnes mõttes on rutiinne ka. Tööelu on piisavalt vaheldusrikas. Kodus on üsna palju rutiini.“ (In4)

Pereema näeb enda peamist rolli töös ja laste kasvatamises, kui peab olema aktiivne ja saama ise kõigega hakkama. Teisalt on kõik rahul sellise elukorraldusega, mis on perekonnas tekkinud, nimetades seda „Meie pere mudeliks“.

Kui üks perekonnaliige on välismaal ja ülejäänud pere kodumaal, siis on vajalik otsida ja vaadata ka muid võimalusi, kui realselt koosolemine ei ole võimalik. Üheks võimaluseks on suhtlemine telefoni ja interneti teel. Tänapäeval on digitaalne maailm muutnud mehega suhtlemise lihtsamaks. Internet võimaldab naisel, lastel näha ja kuulda oma isa/meest ning mehel/isal jällegi näha ja kuulda oma lapsi/naist.

./.../ ma julgen öelda, et mu mees suhtleb skaibiga rohkem, kui mõni isa oma lastega iga õhtu.“ (In4)

Perekonnaliikmetel, kes elavad Eestis, on võimalus ka meest/isa välismaal külastada ja perekonnaga pikemalt välisriigis koos aega veeta, kui peaks tekkima selleks vajadus ja soov.

„Tal on seal oma korter üüritud ja ma saan ka alati sinna minna.“ (In4)

3.4 Mehe/isa kohalolu perekonna keskel

Pereemade argipäeva tegevused, kui pole meest/isa ja kui on mees/isa kodus, on tihti erinev. Inimesest, keda meie kõrval ei ole igapäevaselt, tunneme puudust alles siis, kui teda pole meie kõrval või kui isa/mees on välismaal tööl. Eemalolek võib muuta mehe/isa veelgi armsamaks perekonna ja lähedaste jaoks, kui siis, kui mees oleks igapäevaselt kodus koos oma perekonnaga. Selline elustiil võib muuta pereema ja lapsed lähedasemaks, sest pereema üksi kui ka lapsed peavad oma igapäevastes tegemistes olema kokkuhoidvamad. Peatükk perekonna koosolemine kodusel õhkkonnas aitab luua pilti sellest, milline on perekonnaliikmete loomulik suhtlus ja läbisaamine, kui mees on kodus ning teiselt poolt perekonnaliikmetes ja lähedastes ootusärevust tekitav mehe/isa kojutulek.

„See, kui mees kodus on hoopis teistmoodi nädal. ./.../ Issi tahab lõõgastuda, issil laseme kõike teha, mida ta tahab, temal on vaja puhata. Tema vaatab telekast, mida ta vaadata tahab, meie peame seda kannatama. Me pakume talle seda võimalust, et tal oleks mugav olla.“ (In3)

„Mehel on kojutulek omaette traditsioon. Kõik ootavad teda. Sõbrad ja, siis tehakse sauna, tehakse kohe mingi õhtusöök. See tulek on ka traditsioon tal.“ (In3)

Mehe koju naastes pingutab kogu perekond mehe/isa jaoks, samuti sõbrad, kes ootavad oma sõpra tagasi kodumaale, et meeldivalt koos aega veeta. Selline hooliv suhtumine paneb kindlasti omakorda ka meest rohkem pingutama ja väärtustama oma perekonda ja sõpru ning tekitab mehes hea tunde koju naasmisel.

Kui suhted on perekonna liikmete vahel head, siis annab see kõigile positiivust ja turvatunnet. Ühtlasi perekondlikud traditsioonid tugevdavad perekonda sisemiselt ja annavad jõudu pereliikmetele, et toime tulla raskustega.

„Omaette nn „traditsioon“ võib olla ka see, kui sööme nädalavahetustel ühise laua taga.“ (In2)

„/.../ Koossöömised on, et kui muidu võime me seda jooksu pealt teha, võib juhtuda ka et telesa laua peal. Muidu me sööme ka koos, aga kui isa kodus on, siis sööme kindlasti koos.“ (In4)

Uuringu tulemusel ilmnas, et pereemade vaba aja veetmise võimalused olid mitmekesisemad kui mees/isa oli kodus – koos perekonnaga tehti erinevaid tegevusi, samas käidi ka väljaspool kodu vaba aega veetmas.

„Koostegemised perekonnaga on rohkem koduses miljöös, talvel on vähem, suvel rohkem. Eraldi väljas käime vähem.“ (In2)

„/.../ Et üks päev käime väljas ja siis teine päev terve päevotsa oleme kodus, kus remondime, koristame jne.“ (In4)

Kuigi on pereemadel argipäeviti palju tegemist, saab ka pereema vahel ennast lõdvaks lasta ja tunda ennast naisena ning mõista seda, miks koos mehega koos elama hakati. Vaba aeg vanematele endale mõjutab kogu perekonda, sest kui vanemate vahelised suhted on head ja vanemad rahulolevad, kandub see ka lastele edasi.

„Mõnikord venivad nädalalõpud pikemaks. Siis seal vahel leiame me aja kui saame ka kahekesi olla.“ (In4)

Mitte kõigi mehed ei ole välismaalt naastes reipad ja täis elujõudu, et oma perekonnaga täisväärtuslikult vaba aega veeta. Üks pereema tõi välja, et vaba aega veedetakse küll perekonnaga, kuid peamiselt koos pereema ja lastega kodu seinte vahel. See on üsna ruineeriv pereema jaoks ning tervikuna mõjub halvasti kogu perekonnale, sest nii pereema kui lapsed on kapseldunud peamiselt ainult koju nelja seina vahele.

„Siis kui tal oligi vaba päev, siis ta oli nii väsinud, et ei viitsinud kusagile minna, tahtis kodus olla. /.../ Lapsed ikkagi veedavad rohkem vaba aega minuga. Rohkem kodu seinte vahel või mänguväljakutel /.../“ (In1)

3.5 Perekonna vajadused ja võimalused

Perekonnas, kus mees on välismaal tööl nädalaid või kuid ning pereema lastega kodus, suhtlevad perekonnaliikmed oma tugivõrgustikuga, kas sõprade, sugulaste, vanemate, naabritega jne. Perekonna vajadusi ja võimalusi lähemalt vaadates, võib näha, kui olulised on lähedased inimesed meie ümber. Esmalt on vaatluse all perekonna vajadused, mis tulenevad tugivõrgustiku toest.

Pall (2003) tõi välja, et tänapäeval toimivad võrgustikud peamiselt sugulaste vahelise suhtlemise, traditsioonide hoidmise ja toimetuleku kindlustamise eesmärgil. Eelkõige saavad perekonna liikmed oma tugivõrgustikult moraalset tuge, mida pakuvad lähedased inimesed, jagades üksteisega oma rõõme ja muresid, et vastu astuda raskustele, mis elus ette tulevad.

„Lähedust, usaldust, teineteise mõistmist ja toetust. /.../ See on kindlus minu jaoks.“ (In4)

Noored pereemad suhtlevad kõige rohkem oma emadega, lisaks ka vendade ja õdedega. See, et just emasid peavad noored pereemad kõige olulisemateks, näitab seda, et nende emad on elukogenud inimesed ja oskavad nõua anda, mida uus generatsioon oma eluks vajab.

„Emaga on mul vist kõige paremad suhted. See on nagu nõme, kui ei saa õe või vennaga läbi.“ (In1)

„Saame õega omavahel rääkida, samuti emaga. Ema hoiab meid. Ta ei taha tunnistada, et oleme suureks kasvanud /.../“ (In2)

Need lähedasemad inimesed annavad pereemadele „hingamisruumi“ igapäevaellu ja on abiks-
toeks, et pereema saaks tunda, et nad pole siin maailmas üksi koos lastega.

„/.../ Õnneks on mul vennad, vahepeal käivad. See on minu kvaliteetaeg.“ (In1)

Mittemateriaalse abina, mida lähedased inimesed osutasid perekonnale, toodi välja veel lapse
hoidmise võimaluse näol, mis on eriti oluline just väikese(te) lastega perekondadele.

„Võib-olla lapsehoidmine, ja see näiteks, et on kelle peale loota või kui jääd haigeks.“ (In2)

Suheldakse perekonniti ka töökaaslastega ja sõpradega. Töökaaslaste roll perekonna
toetamisel on positiivse energia süstimises oma kollektiivi töötajatesse ning sõbad annavad
moraalset tuge, abistatakse üksteist kõiges, mis elus ette tuleb.

*„Töökaaslastega saan väga hästi läbi, lausa super, see annab jõudu, sest kui sealt tuge ei
oleks, siis oleks jälle raske olla. Ma ei oleks nii rahul nagu praegu olen.“ (In3)*

*„Aga me saame sellest energiat ja mul on oma ringkond, kellega olla ja ise välja elada, siis
on lastega koostegemisi ja veel omakorda tegemised, kogu aeg peab midagi tegema tegelikult.
Nad toetavad minu elu /.../.“ (In3)*

See, et päritoluperekonda peeti samuti enda perekonnaks näitab seda, et ollakse heades
suhetes enda õdede, vendade, vanemate ja vanavanematega. Naabritega suhtlemist oli vaid
vähesel määral ning kogukondlik suhtlemine puudus üleüldse. Võib järeldada, et perekonnaga
seonduv hoiak on muutunud, see varem käis vanem generatsioon tihedasti läbi oma
sugulastega, mis on tänaseks teisenenud. Tihedam ja lähedasem suhtlus on lähedasematel
pereliikmetel – vanemad, õed, vennad.

Uuringus osalenud pereemad ei toonud välja materiaalse toe pakkumise võimalust, mida
lähedased inimesed võiksid neile pakkuda. Pigem kindlustab perekond endale ise materiaalsed
ressursid, et toime tulla, seda eelkõige mehe töötamisel välismaal või pereemade panusega
käies tööl. Materiaalsetest ressurssidest toodi välja raha vajalikkuse teema, sest ilma rahata ei
saa tänapäeva ühiskonnas hakkama. Tõdeti, et raha kulub iseenesest ära – tullakse ots-otsaga
toime, aga midagi oluliselt üle ei jää. Raha vajalikkus seostus ka emotsioonide saamisega,
eelkõige ilmnes see laste vajadusi silmas pidades.

„See mis on, see kulub ära. Me ei ole sellised sukasäärde kogujad. Meile on emotsioonid tähtsamad.“ „Mul on just see oluline, et lapsed saaksid, Et lapsed saaksid ekskursioonidel käia, sõpru kutsuda, trennis käia. Me kõiki võimaldame, püüame ikka. See võtab kõik raha.“ (In3)

Uuringus osalenud pereemad ei kurtnud keegi kehva toimetuleku üle. Seda võib selgitada asjaoluga, et võib-olla keegi pereemadest ei tahtnud jätta endast muljet, nagu ei saadaks hakkama. Üldjoontes saadakse hakkama nende võimaluste piires, mis perekonnal on.

„Raha pärast ma pole pidanud küll midagi ära jätma. Edasi ma olen küll lükanud, jah, et kõik mis ma olen ette võtnud“ (In4)

„Tegelikult on vajadused toimetulekuks olemas, nuriseda võib alati, aga selleks pole nii vajadust.“ (In2)

Kui vaadata tulevikku, siis ilmnes, et tulevikku näeb üks pereema, kelle on väikesed lapsed, üsna nn „tumedates toonides“ ning positiivne suhtumine tulevikku on järk-järgult vähenenud.

„Ma ei hakka nagu illusioone looma, ega nii palju ette mõtlema, kunagi ei tea. Praegu ma ei tea isegi, mis mul nädal toob.“ /.../ „Kindlasti ma tahaks mõelda kaugemale mõelda. Ma olen mehega ka seda mõelnud, et tahaks natuke kindlamat elu, ka laste jaoks.“ (In1)

Samas soovitakse küll pikemalt ette mõelda, mis ei ole hetkel siiski mõeldav, sest kodumaal on elu-olu muutlik ja ebastabiilne ning ei teata, mida aeg endaga kaasa toob.

Teisalt unistab üks pereema oma maakodust, mis on ehitusjärgus. Tulevikku seostatakse oma pensionipõlvega, kus oleks hea aega veeta. Samas mõistetakse, et see nõuab jõupingutusi ja kannatlikkust, et seda saada.

„Me võiksime maakodu valmis saada, see on kinnisidee, aga tahaks oma pensionipõlve seal veeta, aga see nõuab väga palju panustamist.“ (In4)

Tulevikku seostati lastega, kes kasvavad suuremaks ja kes suudavad kunagi iseseisvalt ise hakkama saada, mida peeti väga oluliseks.

„Kõige olulisem on praegu vist see et lapsed hakkavad toimima ja saavad hakkama ja see on nagu kõige olulisem, meie oma suhe on üsna sellises faasis, ma kahtlustan, et sellega ei saa enam midagi juhtuda, sellega on kõik juba ära juhtunud.“ (In4)

KOKKUVÕTE

Keskendusin oma bakalaureusetöös perekonnaelu avamisele pereemade vaatenurgast, kelle mees töötab välismaal. Töö eesmärk oli selgitada välja, millisena tajuvad ja kuidas tõlgendavad oma perekonnaelu ja kohanemist muutustega naised, kelle mees töötab välismaal.

Mind, kui uurijat huvitas see, millised on perekonnasisesed protsessid, vaadates ühelt poolt seda, kui mees oli välismaal tööl ja teiselt pool, kui mees oli perekonn keskel. Uuring viidi läbi kvalitatiivset meetodit kasutades, tehes neli poolstruktureeritud intervjuud pereemadega. Kokkuvõtvalt võib öelda, et töö eesmärk sai täidetud ja uurimusküsimustele vastused leitud.

Uurimuse käigus otsisin vastuseid järgmistele küsimustele:

1. Kuidas tõlgendavad pereemad mehe siirdumist välismaale?
2. Milline osatähtsus on mehel/isal perekonnas?
3. Millised on suhted lähedastega?
4. Millised on perekonna tegelikud võimalused ja vajadused igapäevaelus?

Tööjõu migratsiooni peetakse meie ühiskonnas tänasel päeval tavapäraseks nähtuseks, mis on mõjutanud inimesi, sh ka eestlaste valikuid ja otsuseid. Majanduslanguse tingimustes on välismaale siirdumine olnud erinevatel põhjustel vajalik samm uuringus osalenud perekondade jaoks, kas parandada pere majanduslikku toimetulekut, töö on kujunenud mehe jaoks elustiiliks või võimalus tulevikus kindlustada muretu pensionipõlv. Perekondades on mõtteid mõlgutatud ka kogu perekonna teise riiki kolimisele, kuid praeguseks ei ole need ideed realsuseks saanud.

Selline kooseluvorm nõuab kõigilt perekonnaliikmetelt kohanemist ja harjumist. Mehed, kes siirdusid välismaale tööle, olid juba varasematel aastatel töötanud välismaal. Uuringut läbi viies selgus, et perekonnaliikmed olid tänasel päeval jõudnud kohaneda ja harjuda mehe töötamisega välismaal. Võib öelda, et välismaal töötamine mõjutab kõiki perekonna liikmeid – meest, naist ja lapsi.

Uuringu tulemused toovad esile, et pereemad tajuvad nii negatiivseid kui positiivseid aspekte seoses mehe välismaal töötamisega, mis on perekonda mõjutanud. Esiteks häirub pereliikmete elukorraldus mehe kodus käies ja kodus lahkumise korral, kuna pidevalt toimub elurütmi muutus. Sellest tulenevalt on mehe tervis on halvenenud, pereemal on tekkinud ülekoormusest stress, laste ja isa suhe on nõrgenenud ning mis on isegi viinud perekonna lahkuminekuni. Positiivse külje pealt on märkimisväärne asjaolu, et mõningate inimeste ja perekondade jaoks on selline kooseluvorm – kokku ja lahku olemisel oma võlu, kuna see annab iseseisvust ja sõltumatust suhetes.

Üheleivateenijaga perekonna jaoks ei olnud olemasolev kooseluvorm siiski kõige sobivam just väikeste lastega perekondade seisukohalt, mis oli tekitanud pereemadele ülekoormusest põhjustatud tüdimust ja stressi. Kaheleivateenijaga perekondade jaoks oli olemasolev kooseluvorm sobilik, kuna see andis pereemadele iseseisvust ja mehest sõltumatust igapäevastes toimingutes ning partnerite omavahelist kooselu iseloomustas võrdsus.

Mehe/isa osatähtsust perekonnas kinnitab see, et mees loob sideme lapsega, mis on oluline lapse edaspidises arengus. Laps õpib maailma nägema ja tundma läbi oma isa ja ema ning vajab mõlemaid vanemaid. Kui mees/isa on välismaal ära, on pereema see, kes peab olema nii ema kui isa eest. Peredes, kus mees on välismaal tööl, tekib mehe/isa koju saabumisel ootusärevus, mis paneb ühelt poolt nii kogu perekonna tegutsema kui ka sõbrad selle nimel, et mees/isa tunneks ennast kodumaal hästi. Perekonna ühtsusele aitavad kaasa perekondlikud traditsioonid ja ka vanemate enda koos veedetud aeg, mis muuda perekonna tugevamaks.

Võib öelda, et kõigil uuringus osalenud perekondadel on olemas piisav tugivõrgustik, kes pakub perekonnale igakülgset abi, et perekonda toimetulekut toetada. Uuringu tulemused näitasid, et enamasti suheldakse oma lähikeskkonnaga, kelleks on vanemad, õed, vennad jm, kes abistavad perekondi peamiselt moraalselt. Vähemal määral suheldi kaugemate sugulastega, naabritega ning kogukondlik suhtlus puudus üldse.

Perekonnad ise panustavad enda tööga loodud väärtustesse, et materiaalsed ressursid oleksid eluks piisavad, olenemata sellest, kas ollakse ühe leivateenijaga või kahe leivateenijaga perekond. Perekonna võimalused ja vajadused tulenevad sellest, et perekondadel on olemas tugivõrgustik, et on olemas materiaalsed ressursid igapäevaeluks. Samas puudust tuntakse stabiilsest elust nii iseenda kui oma laste jaoks.

KASUTATUD KIRJANDUS

Collins, D., Jordan, C., Coleman, H. (1999). *An Introduction to Family Social Work*. F. E. Peacock Publishers, Inc., Itasca, Illinois.

Väli, J., Selg, M. (2003/2006). *Peresotsiaaltöö õppematerjal*. Tartu Ülikool.

Derman, N. (2006). Lastega perede elamistingimused ja majanduslik toimetulek. Hansson, L. (toim.) *Perekond ja uued sotsiaalsed riskid* (lk 50-64). Tallinn: TLÜ kirjastus.

Eesti inimarengu aruanne 2000. Tallinn: Tallinna Ülikool.

Hakim, Catherine. Preference Theory. *Catherine Hakimi koduleht*. <http://178.79.155.39/wordpress/wp-content/uploads/2011/07/PDRarticle.pdf> (vaadatud 08.02.2012).

Hansson, L. (2006). *Perekond ja uued sotsiaalsed riskid*. Tallinn: TLÜ Kirjastus.

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. (2007). *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Medicina.

Ivari, I. (2010). Kodu kui lapse kasvukeskkond. T. Niiberg (toim.). *Õnneliku kodu ja pere saladus*. Tallinn: Eesti Ajalehed AS: 25-34.

Järv, K. (2007). Eesti tööelise elanikkonna väljarände eelistused. Tallinn: Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium.

Järve, M. (2003). *Ajakasutus läbi sooprisma Eestis ja Euroopas*. Ariadne Lõng, IV aastakäik, Nr 1/2, 21-38.

Järve, M. (2004). Vaba aeg ja kultuuritarbimine. Kogumikust Hansson, L. (toim.) *Valikud ja võimalused: Argielu Eestis aastatel 1993-2003*, Tallinn: TPÜ Kirjastus.

Karu, M (2007). Paindlikud töövormid töö- ja pereelu ühitamisel. B. Vaher, K. Seeder (toim.). *Töö ja pere. Paindlik töökorraldus ja lastevanemate tööhõive*. Tallinn: AS Ajakirjade Kirjastus: 5-34.

Kasearu, K. (2009) Muutuvad pereväärtused muutuvus Eestis. Tallinn: Rahvastikuministri büroo <http://digar.nlib.ee/digar/show?id=45223> 29.11.2011.

Klein, D. M., White, J. M. (1996). *Family theories: an introduction*. Thousand Oaks: Sage.

Kraav, I. (2000). Kodu lapsee kaitsetuse allikana. D. Kutsar (toim.). *Lapsed Eestis*. Tallinn: ÜRO: 37-41.

Krusell, S. (2009). Eesti residentide töötamine välismaal. Liis Haugas (toim.). *Eesti Statistika kvartalikirj nr. 2-2009*. Statistikaamet, 46-62.

Laherand, M.-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Infotrükk.

Malinauskas, G. (2006). Researching the Impact of Partial Labour Migration on a Child: Failure of Attachment Theory. *Social work and Society*. Vol. 4, No. 2, 292-300.

Pall, K. (2003). Sugulussidemetel põhinevad eneseabi võrgustikud. Kutsar, D. (toim) *Millist perekonnapoliitikat me vajame?*, 115–124 Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Pajumets, M. (2007). Soo konstrueerimine ajakasutuse kaudu: isade ja emade argipraktikad ja -konfliktid. B. Vaher, K. Seeder (Toim.). *Töö ja pere: paindlik töökorraldus ja lastevanemate tööhõive*. Tallinn: AS Ajakirjade Kirjastus: 79-118.

Perekonnasotsioloogia ainekursuse kodutööde kogumik. (2011/2012) L. Tamm (toim). Isade osalemine laste kasvatamises. Tartu: Tartu Ülikool, 60-63.

Pärna, H., Lai, K., Tulva, T. (2008). Vanemate töötamine välismaal – kuidas see mõjutab lapse elu. *Sotsiaaltöö* 6: 36-44.

Robila, M. (2010). Parental migration and children s outcomes in Romania. *Journal of Child and Family Studies*. Vol. 20, No. 3, 326-333.

Sotsiaalhoolekande seadus (RT I 1995, 21, 323).

Selg, M. Sotsiaaltöö perekonnaga loengumaterjalid. Tartu Ülikool. 2012.

Tamm, A. (2004). Lastega perede toimetulek: probleemid ja toetamise võimalused. T. Tulva (toim.). *Lapse kasvukeskkond ja sotsiaalsed oskused. Teadusartiklite kogumik*. Tallinn: Rebellis: 24-43.

Veidemann, B. (2010). *Eesti tööealise rahvastiku väljarändepotentsiaal 2010*. EV Sotsiaalministeerium.

LISA

Intervjuu kava

1. Perekonna tähendus.
2. Vaba aja veetmine ja traditsioonid.
3. Võimalused eneseteostamiseks, aeg iseenda jaoks.
4. Suhted lähedastega (vanemad, vanavanemad, sugulased, naabrid, sõbrad).
5. Tugivõrgustiku abi ja toetus.
6. Materiaalsed ja mittemateriaalsed ressursid.
7. Reaalsed vajadused toimetulekuks.
8. Mehe siirdumine välismaale.
9. Ühiskondlikud tegurid, mis on mõjutanud perekonda.
10. Tuleviku väljavaated.